

KIRSAL TARİHİ YERLEŞİMLERDE GELENEKSEL EKOLOJİK MİMARİ: ANTAKYA VAKIFLI KÖYÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

47

Elif UĞURLU¹, Murat TUTKUN², Merve TUTKUN³

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı/Mimarlık Bölümü, elifugurlu1329@gmail.com.

² Karadeniz Teknik Üniversitesi/Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü/Restorasyon Ana Bilim Dalı, m_tutkun@ktu.edu.tr.

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi/Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü/Mimarlık Ana Bilim Dalı, mervetutkun@ktu.edu.tr.

ÖZET

Hatay ili Samandağ ilçesine bağlı Vakıflı Köyü; Musa Dağ'ının eteklerinde, 150 metre rakımda yer alan, plansız ve dağınık bir yerleşim düzenine sahip küçük bir kırsal yerleşimdir. Zengin doğal kaynaklarla çevrili olan köyde, geleneksel taş malzeme ve yığma teknikle inşa edilmiş, Ermeni mimari özelliklerini yansıtan konutlar bulunmaktadır. Köydeki geleneksel konutlar, 2023 yılında meydana gelen deprem felaketinden etkilenmiş ve bazı yapılar hasar görmüştür. Buna ek olarak, ekonomik zorluklar ile malzeme ve usta eksikliği gibi sorunlar, restorasyon ve bakım çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Yerleşkede bulunan konutların güncel ihtiyaçlara cevap verememesi de yapıların dönüşüm ve bozulma riskini artırmaktadır. Bu çalışma, geleneksel özellikleri ile ön plana çıkan bir Ermeni köyü olan Hatay-Antakya Vakıflı Köyü'nde, kırsal geleneksel konutların mekânsal düzenini, malzeme kullanımını, ekolojik özelliklerini ve korunma durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Köydeki konutların kültürel miras değerleri ve korunma sorunları değerlendirilmiş; elde edilen bulgular, ekolojik ve mimari sürdürülebilirlik perspektifinde tartışılmıştır. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yaklaşımına dayanmaktadır ve dört temel aşamadan oluşmaktadır: Literatür Taraması ve Arşiv Çalışmaları: Kırsal ekolojik mimari, geleneksel konut tipolojileri ve kültürel miras yönetimiyle ilgili ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar incelenmiştir. Saha Çalışmaları ve Dokümantasyon: Yerinde yapılan gözlemlerle köydeki konutların mevcut fiziksel durumu analiz edilmiş; yapı tipolojileri, malzeme kullanımı ve mekânsal organizasyon açısından değerlendirilmiştir. Uzman ve Yerel Halk Görüşmeleri: Mimari restorasyon uzmanları, yerel yönetimler ve köy halkı ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek, bölgedeki koruma sorunları, yapıların dönüşüm süreçleri ve ekolojik sürdürülebilirlik potansiyelleri hakkında bilgi toplanmıştır. Veri Analizi ve Değerlendirme: Toplanan veriler değerlendirilerek kırsal ekolojik mimari, kültürel miras yönetimi ve sürdürülebilir koruma bağlamında incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Vakıflı Köyü'ndeki geleneksel konutların ekolojik ve kültürel değerlerini sürdürülebilir kılmak için restorasyon, yeniden işlevlendirme ve ekolojik turizm önerileri geliştirilmiştir. Fiziksel koruma önlemlerinin yanı sıra, köy

kooperatifleri aracılığıyla sosyal dayanışmayı teşvik etmek ve kırsal alanların eko-turizm potansiyelini değerlendirmek amacı ile, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayabilecek stratejiler ön plana çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hatay – Antakya Vakıflı köyü, kırsal mimari, kültürel miras, mimari koruma, restorasyon.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Geleneksel kırsal konutlar, yalnızca barınma işlevi görmekle kalmayıp; toplumların tarihsel birikimi, kültürel yaşam biçimleri ve çevreyle kurduğu ilişkileri yansıtan önemli mimari örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konutlar; özellikle doğal malzeme kullanımı, iklime uyumlu yapım teknikleri ve mekânsal organizasyon açısından ekolojik mimari ilkelerle örtüşmektedir (Özby, 2023).

Günümüzde kırsal mimari miras; hızlı yapılaşma, göç, doğal afetler ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle büyük ölçüde tehdit altındadır. Türkiye'de bu tehditlere rağmen özgünlüğünü koruyabilen nadir örneklerden biri olan Vakıflı Köyü, geleneksel taş yığma konutları ve sosyo-kültürel yapısıyla dikkat çekmektedir. Vakıflı Köyü'nün yerleşim dokusu ve konut mimarisi, sadece fiziksel özellikleriyle değil, aynı zamanda yerel ustalık geleneği ve yaşam kültürünün sürdürülebilirliği açısından da önem taşımaktadır (Uğurlu, 2021).

Bu çalışma, Vakıflı Köyü'ndeki geleneksel konutların mekânsal, yapısal ve ekolojik özelliklerini belgelemeyi; bu yapıların korunabilirliği ve yeniden işlevlendirme olanaklarını tartışarak, sürdürülebilir kırsal mimari bağlamında çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

1.2. Vakıflı Köyü'nün Özgün Karakteri ve Seçilme Gerekçesi

Hatay ili Samandağ ilçesine bağlı Vakıflı Köyü, Türkiye'de hâlen Ermeni nüfusunun yaşadığı tek köy olarak çokkültürlü sosyal yapısıyla dikkat çekmektedir (Bozkır, 2022). Musa Dağ'ının eteklerinde yer alan köy; plansız, organik yerleşim düzeni ve doğal taş kullanımıyla inşa edilmiş geleneksel konutlarıyla özgün bir kırsal mimari örneği sunmaktadır (Uğurlu, 2021).

Köy, aynı zamanda tarih boyunca farklı inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı Hatay bölgesinin çokkültürlü ve hoşgörülü geleneğinin bir yansımasıdır (Yazoğlu & İmamoğlu, 2009). Bu özelliğiyle Vakıflı Köyü hem mimari hem de toplumsal bakımdan korunması gereken nadir kırsal miras alanlarından biridir.

1.3. Araştırma Problemi ve Soruları

Vakıflı Köyü'nün geleneksel konutları, günümüzde artan yapısal bozulmalar, işlevsel yetersizlikler ve çevresel tehditler nedeniyle kaybolma riskiyle karşı karşıyadır. Aynı zamanda, 6 Şubat 2023 depremleriyle birlikte köydeki bazı yapılar hasar görmüş, bu da kırılgan miras alanlarının dayanıklılığı konusunu gündeme taşımıştır. Buna ek olarak; ekonomik zorluklar, geleneksel yapı malzemelerine erişimde yaşanan güçlükler

ve usta eksikliği gibi saha temelli sorunlar, koruma ve onarım süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu durum, mevcut konutların güncel yaşam ihtiyaçlarına cevap verememesi ve dönüşüm riskinin artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Vakıflı Köyü'ndeki geleneksel konutlar, günümüz sosyo-ekonomik ve çevresel koşullarda nasıl korunabilir ve sürdürülebilir hale getirilebilir?
- Bu yapıların mekânsal ve ekolojik özellikleri, sürdürülebilir kırsal yaşam pratikleri ile nasıl bütünleştirilebilir?
- Deprem gibi afetler sonrası bu kırılğan kırsal miras alanlarında ne tür koruma ve yeniden işlevlendirme stratejileri geliştirilebilir?

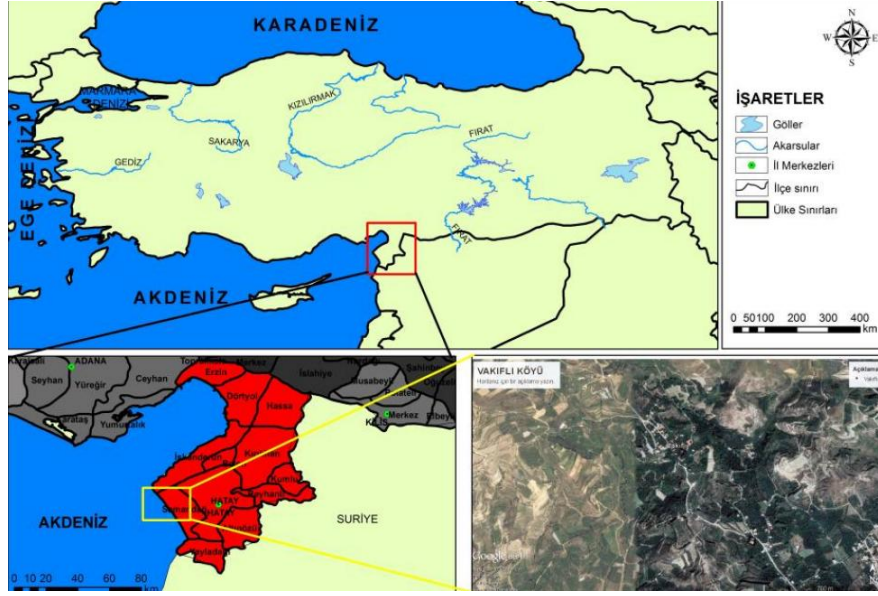
2. TARİHİ VE COĞRAFI BAĞLAM

2.1. Coğrafi Konum ve Doğal Özellikler

Vakıflı Köyü, Hatay ilinin Samandağ ilçesine bağlı olup Musa Dağı'nın güney yamaçlarında, Akdeniz'e bakan bir konumda yer almaktadır (Sürmeli, 2019; Özbay, 2023; Uğurlu, 2021). Deniz seviyesinden yaklaşık 150 metre yükseklikte bulunan köy, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır; yazları sıcak ve kurak, kışları ılıman ve yağışlı geçmektedir (Sürmeli, 2019; Uğurlu, 2021).

Köy, zengin bitki örtüsü ve doğal kaynaklarıyla dikkat çekmekte olup; defne, zeytin, incir ve dut gibi Akdeniz florasına özgü ağaç türleri doğal çevrede yoğun şekilde gözlemlenmektedir (Özbay, 2023). Toprak yapısı bazalt ve kalker tabakaları üzerine kuruludur ve bu durum geleneksel yapı malzemesi seçiminde etkili olmuştur. Özellikle yerel taşların kullanımı, Vakıflı Köyü'nde mimari kimliğin temelini oluşturmuştur (Sürmeli, 2019; Uğurlu, 2021).

Engibeli arazi yapısı, yerleşim dokusunun plansız ve organik gelişmesine neden olmuş; bu durum köyün özgün sokak dokusu ve avlulu ev tipolojileri üzerinde doğrudan etkili olmuştur (Uğurlu, 2021).

Şekil 1. Araştırma Alanının Lokasyon Haritası (Aksoy, 2018).

Şekil 2. Vakıflı Köyü Hava Fotoğrafı (Sürmeli, 2019).

2.2. Tarihi Arka Plan

Hatay bölgesi tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Seleukoslar tarafından kurulan Antiocheia (Antakya) şehri, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli bir idari ve dini merkez olmuştur (Özbay, 2023).

Vakıflı Köyü'nün kuruluşu ise; Osmanlı dönemine, yaklaşık 18. yüzyıl sonlarına dayanmaktadır (Uğurlu 2021; Doğru (Bayazit) vd., 1966).

Monografik çalışmalara göre, köyün kuruluşu Osmanlı idaresinin bölgedeki Ermeni cemaatlerinin yerleşimini teşvik etmesiyle gerçekleşmiş ve köy halkı, vakıf statüsünde mülkiyet yapıları etrafında bir araya gelmiştir (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

1915 yılı Ermeni Tehciri sırasında Musa Dağı'ndaki diğer Ermeni köyleri gibi Vakıflı Köyü de önemli bir direniş noktası olmuştur (Sürmeli, 2019). Bu süreçte büyük bir kısmı Lübnan'a göç etmek zorunda kalan Ermeni topluluklarından farklı olarak, Vakıflı Köyü halkı topraklarında kalmış ve kültürel varlıklarını korumayı başarmıştır. 1939 yılında Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla birlikte Vakıflı Köyü, Türkiye sınırları içinde kalan tek Ermeni köyü olarak önem kazanmıştır (Uğurlu, 2021).

Köyde bulunan Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi gibi yapılar, sadece dini kimlik açısından değil, tarihsel süreklilik açısından da kültürel bir simge niteliğindedir (Uğurlu, 2021).

2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Kültürel Dinamikler

Vakıflı Köyü'nün sosyal yapısı, geleneksel Ermeni kimliğini koruma ve dayanışmacı yaşam tarzı etrafında şekillenmiştir (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Köy halkının temel ekonomik faaliyetleri tarıma dayalıdır; özellikle organik portakal ve zeytin üretimi ön plana çıkmaktadır (Sürmeli, 2019).

Yapılan araştırmalar, köyde yerel yapı ustalarının ve taş işçiliği geleneğinin nesilden nesile aktarıldığını göstermektedir. Yöredeki yapı terminolojisi ve inşaat teknikleri, bölgedeki uzun süreli kültürel devamlılığı belgeleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Özbay, 2023). Buna göre, Vakıflı Köyü'nde yapı ustalarının geliştirdiği özgün terminoloji ve inşa gelenekleri, yalnızca mimari değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir kimlik inşasının da taşıyıcısıdır.

3. VAKIFLI KÖYÜ'NDE GELENEKSEL KIRSAL KONUT MİMARİSİ

Vakıflı Köyü'nün geleneksel konut mimarisi; köyün coğrafi konumu, tarihsel gelişimi ve kültürel dokusunun etkisiyle şekillenmiş, yerel malzemelerin kullanımına dayalı özgün bir yapı karakteri ortaya koymuştur. Samandağ bölgesindeki diğer kırsal yerleşimlerle benzerlikler taşımasına karşın, Vakıflı Köyü'nde özellikle taş yığma yapı tekniği ve mekânsal organizasyon özgün bir kimlik yaratmıştır (Uğurlu, 2021; Özbay, 2023).

Köyde konutların yerleşim düzeni, topografyaya uyumlu bir şekilde gelişmiş olup, evler yamaç eğimlerine paralel olarak yerleştirilmiştir. Evlerin yönelişinde, iklim koşulları belirleyici olmuş; yapılar genellikle güneye veya güneydoğuya yönlendirilerek doğal ışık ve rüzgârdan maksimum fayda sağlanmıştır (Doğru (Bayazıt) vd., 1966). Geleneksel konutlar, genellikle vadiye bakan yarı kapalı bir mekâna açılmaktadır. Alt ve üst katlar arasındaki geçiş ise; her katta yer alan livanlar arasında yükselmekte olan bir merdiven aracılığıyla sağlanmaktadır (Uğurlu, 2021).

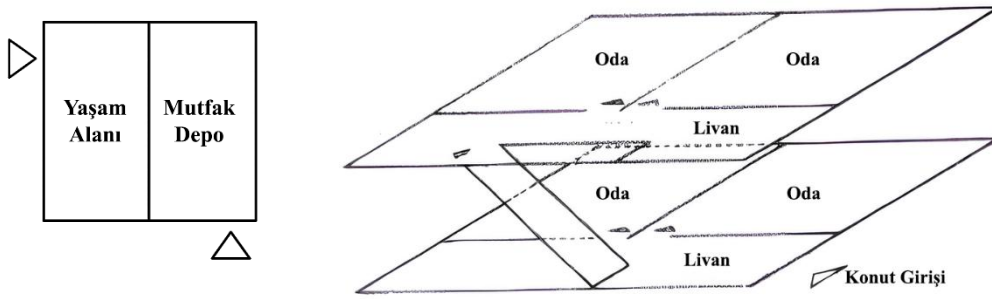

Şekil 3. Vakıflı Köyü Avlulu ve Livanlı Konut Tipolojisi Örnekleri (Yazar'ın Arşivinden)

Yapı malzemesi olarak çevreden temin edilen taş, kerpiç, ahşap ve toprak kullanılmıştır. Konutların duvarları çoğunlukla 50 cm kalınlığında yığma taştan inşa edilmiş, harç olarak ise; toprak ve saman karışımı tercih edilmiştir. İç ve dış yüzeylerde yerel toprakla yapılan sıva uygulamaları hem estetik hem de iklimsel koruma işlevi görmüştür (Doğru (Bayazıt) vd., 1966; Özbay, 2023). Çatılarda ise; beşik çatılar tercih edilmiş, üzerleri alaturka kiremitlerle kaplanmıştır (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Mekânsal planlamada, konutlar çoğunlukla iki odalıdır: bir oturma/yatma odası ve bir mutfak alanı yer almaktadır. Odalar arasında sabit bir kapı bulunmamakta, mekânlar perde veya basit geçiş boşlukları ile birbirine bağlanmaktadır. Pencereler küçük boyutlarda ve camsızdır; ahşap kapaklar ile kapatılarak iklim koşullarına karşı koruma sağlanmıştır. Isıtma ise; oturma alanında yer alan küçük bir çukurda yakılan mangal kömürü ile sağlanmaktadır, bacasız bir sistem tercih edilmiştir (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Konutların büyüklüğü, aile yapısına ve ekonomik olanaklara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Dar gelirli ailelerde ortalama 1-2 odalı küçük yapılar bulunurken, orta gelirli ailelerde avlulu ve birden fazla hacimli konutlar gözlemlenmektedir (Uğurlu, 2021; Sürmeli, 2021). Köyde konut yapımında bireysel üretim ön planda olup, yapı ustaları köy içinden ya da yakın çevreden temin edilmiştir (Özbay, 2023; Uğurlu, 2021).

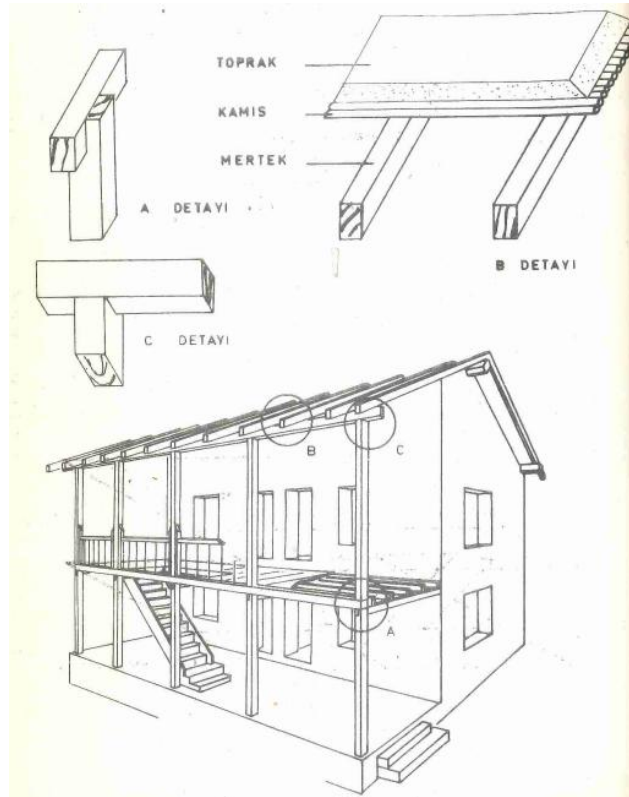
Şekil 4. Dar Gelire Sahip ve Orta Ya Da Yüksek Gelire Sahip Olan Ailelerin Konut-Mekân İlişkisi (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Vakıflı Köyü konutlarında, fizyolojik ihtiyaçlara cevap veren düzenlemeler oldukça sınırlıdır. Gün ışığından faydalanma oranı düşüktür; odalarda küçük ebatlı pencereler bulunmakta ve havalandırma sınırlı seviyededir. Su kullanımı için genellikle evlerin yakınında sarnıçlar veya yağmur suyu toplama sistemleri kullanılmıştır (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Ayrıca konutlarda sosyal hayatı destekleyen küçük dış mekân düzenlemeleri de dikkate değerdir. Avlu kullanımı, hem günlük yaşamın bir parçası olmuş hem de aile içi etkinliklerin mekânsal merkezi haline gelmiştir (Uğurlu, 2021; Sürmeli, 2021). Avlularda tarımsal üretim için küçük bahçeler, hayvan barınakları veya açık mutfak alanları gibi işlevlere de yer verilmiştir (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

1960'lı yıllarda yapılan saha araştırmaları, Vakıflı Köyü'nde mevcut konutların büyük bölümünün geleneksel inşaat tekniklerine sadık kalarak inşa edildiğini; ancak ekonomik zorluklar nedeniyle konutların bakım ve onarımlarında aksamalar yaşandığını ortaya koymuştur (Doğru (Bayazıt) vd., 1966; Bozkır, 2013). Özellikle deprem, toprak kayması gibi doğal afetler köyde zaman zaman fiziksel kayıplara yol açmış ve bazı konutların tamamen yıkılmasına neden olmuştur (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

Sonuç olarak, Vakıflı Köyü geleneksel konut mimarisi hem çevresel koşullar hem de sosyo-kültürel yapı ile sıkı bir ilişki içindedir. Yerel malzemenin ustaca kullanımı, yalın ama işlevsel mekânsal organizasyon ve aile yaşamı odaklı yerleşim biçimi, köy mimarisinin temel karakterini oluşturmaktadır. Vakıflı Köyü örneği, kırsal Türkiye konut kültürünün özgün bir yansıması olmasının yanı sıra, Ermeni kökenli bir topluluğun mekâna kimlik kazandırmadaki etkisini de açıkça ortaya koymaktadır.

Şekil 5. Vakıflı Köyü Örnek Konut Tipolojisi (Doğru (Bayazıt) vd., 1966).

4. EKOLOJİK MİMARİ ÖZELLİKLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK POTANSİYELİ

Vakıflı Köyü'nde bulunan geleneksel konutlar, çevresel koşullara uyum sağlayan yapı anlayışı ve yerel malzeme kullanımı ile ekolojik mimarinin dikkat çekici örneklerini oluşturmaktadır. Yapılan saha gözlemleri ve elde edilen araştırma bulguları, köydeki yapıların çevreyle uyumlu tasarım prensipleri doğrultusunda şekillendiğini ve inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

Bölgede yaygın olarak kullanılan yerel taş malzeme hem yapısal dayanıklılık hem de iklimsel konfor açısından önemli işlevler üstlenmektedir. Özellikle kalın taş duvarların yaz mevsiminde iç mekân sıcaklığını düşürdüğü, kış aylarında ise; ısı kaybını önleyerek konfor sağladığı gözlemlenmiştir. Bu pasif iklimlendirme yaklaşımı, günümüz sürdürülebilir tasarım anlayışlarıyla örtüşen bir özellik taşımaktadır.

Köyün yerleşim düzeni, arazinin doğal topoğrafyasına uyumlu biçimde gelişmiş olup, doğal eğime zarar vermeden organik bir yapılaşma sergilemektedir. Ayrıca, evlere bitişik küçük ölçekli avlu bahçeleri, kendi kendine yetebilen tarımsal üretimi destekleyerek sürdürülebilir yaşam pratiklerinin günümüze taşındığını göstermektedir. Bu uygulamalar, Vakıflı Köyü'nün ekolojik sürdürülebilirlik potansiyelini güçlendiren başlıca unsurlar arasında yer almaktadır.

Öte yandan, son dönemlerde artan malzeme temin zorlukları ve usta eksikliği, geleneksel yapı tekniklerinin devamlılığını tehdit eden önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2023 yılında yaşanan deprem felaketinin ardından birçok yapıda gözlemlenen hasarlar, kırılğan kırsal miras alanlarında afet risk yönetimi yaklaşımlarının önemini bir kez daha gündeme getirmiştir.

Vakıflı Köyü'nün mevcut değerlerinin sürdürülebilir bir koruma vizyonuyla ele alınması; yalnızca fiziksel yapıların korunmasını değil, aynı zamanda geleneksel yapı bilgisinin belgelenecek gelecek nesillere aktarılmasını ve ekolojik turizm gibi alternatif kullanım modellerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda yürütülecek restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları, mekânsal özgünlüğü koruyarak, doğayla uyumlu yaşam kültürünün devamlılığını da desteklemelidir.

Sonuç olarak Vakıflı Köyü, çevre ile dengeli bir yaşam biçiminin hem mimari hem de sosyal açıdan nasıl sürdürülebileceğine dair önemli ipuçları sunmakta; kırsal miras alanlarında sürdürülebilir koruma stratejileri geliştirilmesine yönelik değerli bir örnek teşkil etmektedir.

5. 2023 DEPREMLERİ SONRASI FİZİKSEL VE SOSYAL DEĞİŞİMLER

2023 yılında Hatay merkezli olarak meydana gelen depremler, Vakıflı Köyü'nün hem fiziksel dokusunda hem de sosyal yapısında belirgin değişimlere sebep olmuştur. İlk depremlerin ardından köy genelinde büyük çaplı bir hasar oluşmamışken, özellikle 20 Şubat'ta yaşanan ikinci büyük sarsıntı, geleneksel taş konutlar ve dini yapılar üzerinde ciddi tahribata yol açmıştır. Yığma taş tekniğiyle inşa edilmiş olan yapıların yüksek sismik risk karşısında yeterli dayanıklılığı gösterememesi sonucu, bazı evler tamamen,

bazıları ise; kısmen yıkılmıştır. Yapılan gözlemler, Vakıflı Köyündeki evlerin yaklaşık yarısının ağır hasar aldığını ortaya koymaktadır (URL-1).

Köyün kültürel sembollerinden biri olan Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin dış ve iç cephesi ile kubbesinde yapısal bozulmalar meydana gelmiştir. Çan kulesi ise; yıkılmıştır. Bununla birlikte, köyün narenciye bahçeleri gibi geçim kaynakları da toprak kaymaları ve zemin deformasyonları nedeniyle zarar görmüş, bu durum ekonomik sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemiştir (URL-6).

Depremi yalnızca fiziksel etkileriyle sınırlı kalmadığı, sosyal yaşam üzerinde de kalıcı izler bıraktığı görülmektedir. Özellikle çocuklar ve yaşlı bireylerde oluşan travmatik etkiler nedeniyle, bir kısmı geçici süreyle İstanbul vb. gibi daha güvenli bölgelere tahliye edilmiştir. Vakıflı Köyü Kadın Kooperatifi gibi yerel inisiyatifler ise; afet sonrasında köy yaşamını yeniden canlandırma sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. Kadınların öncülüğünde yürütülen üretim çalışmaları hem dayanışma kültürünü güçlendirmiş hem de toplumsal direncin sürekliliğini desteklemiştir (URL-5).

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Vakıflı Köyü sakinleri kültürel kimliklerini ve yaşam biçimlerini koruma konusundaki kararlılıklarını sürdürmektedir. Özgün taş mimarinin ve çokkültürlü sosyal yapının korunarak gelecek kuşaklara aktarılması yönündeki çabalar, yalnızca Vakıflı Köyü için değil, bölgedeki tüm tarihi yerleşimler için büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte devlet kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve vakıf desteklerinin birleşerek köyün yeniden ihyasında belirleyici olduğu gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, Vakıflı Köyünde 2023 depremleri sonrası yaşanan fiziksel ve sosyal dönüşümler, kırsal tarihi yerleşimlerin afetlere karşı dayanıklılığının artırılması gerektiğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Geleneksel yapıların korunmasının yalnızca fiziksel restorasyonla sınırlı kalmaması; aynı zamanda toplumsal hafızanın, yerel dayanışma ağlarının ve kültürel sürekliliğin de güçlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Vakıflı Köyü örneği, kırılğan kırsal miras alanlarında bütüncül bir koruma yaklaşımının gerekliliğini vurgulayan özgün bir model oluşturmaktadır.

Şekil 6. Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin 2023 Depremleri Öncesi Hali (Yazar'ın Arşivinden)

Şekil 7. Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin 2023 Depremleri Sonrası Hali (URL-2, URL-3).

Şekil 8. Vakıflı Köyü Geleneksel Konut Örneğinin 2023 Depremleri Öncesi Hali (Yazar'ın Arşivinden)

Şekil 9. Vakıflı Köyü Geleneksel Konut Örneğinin 2023 Depremleri Öncesi Hali (Yazar'ın Arşivinden)

Şekil 10. Vakıflı Köyü Geleneksel Konut Örneklerinin 2023 Depremleri Sonrası Hali (URL-4)

Şekil 11. Vakıflı Köyü Geleneksel Konut Örneğinin 2023 Depremleri Sonrası Hali (URL-1)

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışma kapsamında, Hatay ili Samandağ ilçesinde yer alan Vakıflı Köyü'ndeki geleneksel konutların mekânsal organizasyonu, yapım teknikleri, malzeme kullanımı, ekolojik nitelikleri ve korunma durumları detaylı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular hem fiziksel çevre hem de sosyo-kültürel yapı açısından kırsal mimari mirasın karşı karşıya olduğu tehditleri ve sürdürülebilir koruma olanaklarını çok boyutlu bir şekilde ortaya koymaktadır.

6.1. Mimari ve Mekânsal Bulgular

Vakıflı Köyünde incelenen geleneksel konutlar, doğal topoğrafya ve iklim koşullarıyla uyum içinde, taş yığma yapı sistemine dayalı olarak inşa edilmiştir. Yerel halkla gerçekleştirilen görüşmelerde, bu uyumun yalnızca bir zorunluluk değil; aynı zamanda kuşaktan kuşağa aktarılan bir yerel bilgi birikimi olduğu vurgulanmıştır. Yerleşim düzeni, arazinin eğimine paralel biçimde gelişmiş; avlulu ve livanlı konut tipleri köyün mimari dokusuna özgün bir karakter kazandırmıştır. Köyün ileri yaştaki bireyleri, bu konut kurgusunun sosyal etkileşimi güçlendirdiğini ve nesiller arası iletişimi kolaylaştırdığını ifade etmiştir. İç mekân düzenlemelerinde havalandırma ve gün ışığına erişimin sınırlı olduğu gözlemlenmiş; ancak yapıların güney ve güneydoğu yönlerine yerleştirilmesi sayesinde pasif iklimlendirme açısından avantaj sağlandığı belirlenmiştir.

6.2. Ekolojik ve Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi

Köydeki geleneksel yapılar, doğal arazi yapısına zarar vermeden yerleştirilmiş olup, inşa süreçlerinde yerel ve dönüştürülebilir malzemelerin tercih edilmesi ile çevreye duyarlı bir yapı anlayışı benimsenmiştir. Avlulu yaşam düzeni ise, sürdürülebilir kırsal yaşamın geçmişten günümüze aktarılan önemli bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Özellikle kadın katılımcılarla yapılan görüşmelerde, evlere bitişik küçük ölçekli bahçelerin yalnızca tarım faaliyetleri açısından değil, aynı zamanda gıda temini ve hane ekonomisinin desteklenmesi yönünden de kritik bir rol üstlendiği dile getirilmiştir. Bu öğeler, günümüz ekolojik mimarlık yaklaşımlarına kırsal bağlamdan anlamlı ve özgün katkılar sunmaktadır.

6.3. Deprem Sonrası Dönüşüm ve Kırılganlık

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen ve ardından gelen artçı sarsıntılar, Vakıflı Köyünde ciddi düzeyde yapısal zarara neden olmuştur. Özellikle ikinci büyük depremin ardından, bazı yapıların tamamen kullanılamaz hâle geldiği ve bunun köydeki günlük yaşamı ciddi biçimde aksattığı, halk tarafından dile getirilmiştir. Travmatik etkilerin en çok çocuklar ve yaşlı bireyler üzerinde hissedildiği, bu nedenle bazı ailelerin geçici olarak köy dışına taşınmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Köyde faaliyet gösteren Kadın Kooperatifi üyeleri, afet sonrası dönemde üretim süreçlerini yeniden şekillendirerek dayanışma temelli sosyal ağları güçlendirdiklerini ve böylelikle toplumsal dayanıklılığın korunmasına katkı sunduklarını aktarmışlardır.

6.4. Koruma, Yeniden İşlevlendirme ve Turizm Potansiyeli

Vakıflı Köyündeki geleneksel yapı stokunun bir kısmı, işlevsellikten uzaklaşmış ve kullanım dışı kalma riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum, restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulamalarının kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. Geleneksel konutların; eko-turizm, kültürel üretim mekânları veya yerel el sanatları atölyeleri gibi alternatif kullanım senaryoları çerçevesinde değerlendirilmesi hem ekonomik sürdürülebilirliği hem de fiziksel yapının korunmasını destekleyecek stratejik bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu çerçevede geliştirilecek koruma modellerinin, yalnızca fiziksel mirası değil; aynı zamanda yerel halkın bilgi ve deneyimlerini, yaşam pratiklerini ve kimlik temsillerini de içeren katılımcı bir koruma anlayışına dayanması önem arz etmektedir. Böylelikle Vakıflı Köyü örneği, kırsal kültürel miras alanlarının yalnızca

korunması değil, aynı zamanda güncel toplumsal ve ekonomik yapılarla bütünleştirilerek sürdürülebilirliğinin sağlanabileceği bir model olarak değerlendirilebilecektir.

7. SONUÇ

Bu çalışma, Vakıflı Köyü'nün geleneksel konut mimarisini ekolojik, mekânsal ve kültürel açılardan incelemiş ve kırsal mirasın korunmasına yönelik bütüncül bir değerlendirme sunmuştur. Yapılar, çevreyle uyumlu planlama, yerel malzeme kullanımı ve pasif iklimlendirme özellikleri ile ekolojik mimarinin başarılı örneklerini yansıtmaktadır. Ancak 2023 depremleriyle ortaya çıkan yapısal hasarlar, bu mirasın kırılganlığını açıkça ortaya koymuştur.

Malzeme temini, usta eksikliği ve yapısal yetersizlikler, geleneksel yapıların sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu durum, koruma politikalarının fiziksel restorasyonun ötesine geçerek, yerel halkın bilgi ve yaşam pratiğini de kapsamı gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Vakıflı Köyü örneği; kırsal alanda mimari mirasın sadece korunarak değil, aynı zamanda yeniden işlevlendirilerek ve toplumsal katılımı desteklenerek yaşatılabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda köy, sürdürülebilir kırsal koruma yaklaşımları için model teşkil etmektedir.

8. KAYNAKÇA

- Aksoy, S. (2018). Türkiye'nin Tek Ermeni Köyü Vakıflı Köyü (Hatay-Samandağ) Üzerine Bir Toplumsal Coğrafya Araştırması, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Bozkır, M. E. (2013). Samandağ Vakıflı Köyünün Dünü Bugünü, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Bozkır, M. E. (2022). Türkiye'deki Tek Ermeni Köyü Samandağ Vakıflı Köyü'nün Sosyo Ekonomik Durumu, Bengi Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 5(1).
- Doğru (Bayazit), N., Sencer, M., Sencer, O., Sey, Y. & Yücel, A. (1966). Bir Köy Monografisi: Vakıflı Köyü. Samandağ Bölgesi Köy Araştırmaları, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu, İstanbul.
- Özbay, E. (2023). Hatay-Aşağı Asi Havzası Kırsal Mimarisinde Yapı Ustaları, Gelenekleri ve Terminolojisi Üzerine Bir Araştırma, Sanat Tarihi Yıllığı-Journal of Art History, 32, ss.389-429.
- Sürmeli, B. S. (2019). Hatay Musa Dağı Kırsal Yerleşimleri ve Geleneksel Konutların Korunması İçin Öneriler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Uğurlu, E. (2021). Antakya Geleneksel Evleri ile Vakıflı Köyü Geleneksel Evlerinin Karşılaştırılması, Toros Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Yazoğlu, R. & İmamoğlu, T. (2009). Hatay ve Yöresindeki Dinsel Çeşitlilik ve Hoşgörü Ortamının Felsefi Bir Tahlili, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (32).
- URL-1: Vakıflı Köyü 2023 Depremleri Sonrası Hasar Durumu, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://www.salom.com.tr/haber/125685/turkiyenin-tek-ermeni-koyu-de-depremde-hasar-gordu>
- URL-2: Vakıflı Köyü Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 2023 Depremleri Sonrası Hali, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/2502202311>

URL-3: Vakıflı Köyü Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 2023 Depremleri Sonrası Hali, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/vakifli-son-depremde-buyuk-hasar-gordu-6909571>

URL-4: Vakıflı Köyü Geleneksel Konut Örneklerinin 2023 Depremleri Sonrası Hali, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://www.gercekgundem.com/guncel/turkiyenin-son-ermeni-koyu-hatay-depreminde-ciddi-hasar-aldi-son-deprem-benim-en-cok-umudumu-kirdi-413022>

URL-5: Vakıflı Köyü 2023 Depremleri Sonrası Hali, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://bianet.org/haber/son-ermeni-koyu-vakifli-kadinlariyla-ayakta-291299>

URL-6: Vakıflı Köyü Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi 2023 Depremleri Sonrası Hasar Durumu, Erişim Tarihi: 01.05.2025. <https://www.hatayekspres.com/ermeni-koyu-vakifli-da-yasam-suruyor/127029/>